

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för veterinärmedicin och
husdjursvetenskap

Institutionen för biomedicin och veterinär
folkhälsvetenskap

**Feminiseringen av veterinäryrket ur
ett internationellt perspektiv –
processer och olika
förklaringsmodeller
Feminisation of the veterinary
profession from an international
perspective – processes and
different explanations**

Vendela Gullberg

*Uppsala
2019*

Feminiseringen av veterinäryrket ur ett internationellt perspektiv – processer och olika förklaringsmodeller

Feminisation of the veterinary profession from an international perspective – processes and different explanations

Vendela Gullberg

Handledare: *Maja Malmberg, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap*

Cristina Prytz, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land

Kristina Nordéus, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land

Examinator: *Maria Löfgren, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap*

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: *Självständigt arbete i veterinärmedicin*

Kurskod: EX0862

Program/utbildning: Veterinärprogrammet

Kursansvarig institution: *Institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap*

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2019

Serienamn: Veterinärprogrammet, examensarbete för kandidatexamen

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *Feminisering, veterinäryrket, veterinärmedicin, sociologi, genusvetenskap*

Key words: *Feminisation, veterinary profession, veterinary medicine, sociology, gender studies*

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Institutionen för biomedicin och veterinär folkhälsovetenskap

INNEHÅLL

Sammanfattning	1
Summary	2
Inledning	3
Material och metoder	3
Litteraturoversikt	4
Förklaringsmodeller	4
<i>Socialiseringsteorin</i>	4
<i>Minskad diskriminering och ökad jämställdhet</i>	5
<i>Minskning av antal män – ”male flight”</i>	6
<i>Humankapitalsteorin</i>	7
<i>Andra faktorer enligt forskning</i>	7
Feminiseringsprocessen i olika länder	9
<i>Feminiseringsprocessen i Sverige</i>	9
<i>USA och Kanada</i>	10
<i>Utvecklingen i Storbritannien</i>	11
<i>Fallet Irak – feminiseringsprocessen i sin linda?</i>	12
Diskussion	13
Konklusion	14
Litteraturlista	15
Icke publicerat material.....	17

SAMMANFATTNING

Under de senaste decennierna har veterinäryrket på många platser genomgått en stor förändring i könsfördelning. Från att ha varit ett tydligt mansdominerat område har det skett en helomvändning, till dagens läge där ett stort antal länder rapporterar om kvinnor i majoritet på både veterinärutbildningar och i arbetsmarknaden. Liknande processer har även observerats i andra yrken, och kallas då ”feminisering”. Feminiseringen av veterinäryrket är dock unik i både sin omfattning och hastighet. Ett gott exempel på detta är Sverige, där kvinnor endast utgjorde några få procent i utbildningen 1955 och redan 1973 var en större andel än männen. 2018 bestod de antagna till utbildningen av 89 procent kvinnor och Sveriges Veterinärförbund rapporterade om 80,6 procent kvinnor bland sina medlemmar vid slutet av året. Liknande mönster kan även ses internationellt, till exempel i USA, Kanada och Storbritannien.

Denna litteraturstudie undersöker hur feminiseringen av veterinäryrket förklarats i ett antal studier samt beskriver feminiseringsprocesserna i Sverige, USA, Kanada, Storbritannien och Irak. Resultaten visar ett stort antal tänkbara orsaker till feminiseringen – allt från könsbunden socialisering och minskning av antal män i yrket till expansion av veterinäryrket som helhet. Det är i nuläget omöjligt att rangordna dessa från mest till minst betydande, men denna studie föreslår nationella skillnader i vilka förklaringsmodeller som diskuteras.

Angående feminiseringens förlopp finns det många likheter mellan processerna i Sverige, Kanada, USA och Storbritannien. Andelen kvinnor översteg här andelen män i utbildningarna vid ungefär samma tidpunkt, och den kraftigaste ökningen av antalet kvinnor skedde i alla fyra länderna omkring 1970-talet. Irak visar å andra sidan en annan process, med senare inträde av kvinnor på veterinärutbildningarna och männen fortfarande i majoritet.

Givet de dramatiska förändringar som har skett finns det anmärkningsvärt få studier om feminiseringen av veterinäryrket. Fortsatt forskning krävs därmed för att kunna få en djupare förståelse för bakomliggande orsaker och tänkbara konsekvenser.

SUMMARY

During the last few decades, the veterinary profession has experienced a major gender shift in many locations. From its predominantly male origins there has been a complete turnaround to the current state: where numerous countries report a female majority in both education and job market. Termed “feminisation” in sociology, this process has been seen in multiple other professions and is therefore not unique. The feminisation process in veterinary medicine has, however, often been exceptionally fast and extensive. A good example of this is Sweden, where only a few percent of the veterinary students were women in 1955 but formed the majority already in 1973. As of 2018, women constituted 89 percent of students accepted to the veterinary program and 80,6 percent of the members of the Swedish Veterinary Association. Similar patterns can also be seen internationally, e.g. in the U.S., Canada and Great Britain.

This literature study examines the explanations of feminisation of the veterinary profession put forward by several scientists, and key points of the processes seen in Sweden, the U.S., Great Britain, Canada and Iraq. The results show a great number of possible explanations, ranging from socialisation theory and male flight to an expansion of the profession as a whole. Although these theories cannot be ranked according to their relevance, this study suggests a difference in the explanations put forward depending on the nation discussed.

Regarding the processes of feminisation - Sweden, Canada, the U.S. and Great Britain show a great deal of similarities. In these places, both the passage of 50 percent women in the veterinary educations and the most rapid shift of gender composition took place in roughly the same time. In sharp contrast stands Iraq, where the first entry of women to the veterinary educations occurred significantly later and men still make up the majority.

Given the scope of the change, there are remarkably few studies on the topic of feminisation in veterinary medicine to date. Further research is therefore necessary to understand the driving forces behind the phenomena and possible consequences.

INLEDNING

Få yrken har, under så kort tid, genomgått en så kraftig förändring i könsfördelning som veterinäryrket. Från att ha varit ett mansdominerat yrke i Sverige har trenden vänt tvärt – idag är majoriteten av både veterinärstudenterna och de yrkesverksamma veterinärerna kvinnor (Östensson, 2010). Liknande tendenser har även observerats i andra professioner, exempelvis läraryrket, och kallas då ”feminisering” (Bolton & Muzio, 2008). Fenomenet studeras ingående av experter inom såväl sociologi som genusvetenskap, några med just veterinärmedicinen som illustrerande exempel. Statistik och rapporter från olika länder visar att den numerära feminiseringen av veterinäryrket även har en internationell spridning (Allen, 2016; Irvine, 2010; Lofstedt, 2003; Heath & Lanyon, 1996; Al-Salihi & Freeman, 2014).

Syftet med detta arbete är att vidare utreda den anmärkningsvärda feminiseringen av veterinäryrket, med avstamp i den tillgängliga internationella litteraturen som finns i ämnet. Vilka orsaker och förklaringsmodeller till förändringen lyfts fram av olika forskare? Och hur har feminiseringsprocessen sett ut i Sverige, USA, Kanada, Storbritannien och Irak?

MATERIAL OCH METODER

Litteraturen som har använts i studien påträffades på ett flertal olika sätt.

Inledningsvis gjordes sökningar efter relevanta arbeten, artiklar och böcker på svenska; både genom Primo (SLU) och Google Scholar. Sökorden som användes var bland annat ”feminisering”, ”veterinäryrket”, ”kvinnor i veterinäryrket” och ”veterinärhistoria”. Genom dessa sökningar erhöles svenska källor i ämnet, som både utgjorde en faktamässig utgångspunkt och vägen till ännu fler relevanta rapporter och artiklar. Därefter utfördes sökningar på engelska i tidigare nämnda databaser – denna gång med sökord som ”feminisation veterinary profession”, ”gender shift”, ”female majority” och ”women in veterinary medicine”. På så sätt hittades en serie internationella källor som även dessa ledde vidare till ny information genom referenser.

Arbetet med att förstå feminiseringens förklaringsmodeller krävde djupare kunskaper inom sociologi och genusvetenskap, varför lämplig litteratur inom dessa ämnen eftersöktes på de svenska bibliotekens gemensamma katalog LIBRIS. Under arbetets gång har faktaunderlaget kompletterats kontinuerligt, och lämplig statistik har erhållits från nationella organisationer och databaser i de länder som berörts.

LITTERATURÖVERSIKT

Förklaringsmodeller

Socialiseringsteorin

När artiklar och studier om den numeriska feminiseringen av veterinäryrket analyseras, framgår tydligt flera gemensamma nämnare. En av dessa är att när orsakerna till feminiseringen utreds, diskuteras ofta traditionella könsroller och hur dessa eventuellt kan kopplas till transformeringen av yrket. Allen (2016) tar till exempel avstamp i sociologi och genusvetenskap, och resonerar att omhändertagande och vård som sådant är tydligt könskodat i vårt samhälle. Detta – i kombination med fyndet att veterinärstudenter kopplar sällskapsdjurssektorn mer med förmågor som empati, vård och relationsbyggande än mekaniska förmågor – leder Allen till slutsatsen att det finns en underförstådd könskodning ("gendering") av detta yrkesområde som mer feminint än exempelvis produktionsdjursmedicin (Allen, 2016).

På ett liknande sätt argumenterar även svenska Karin Östensson: "Det traditionellt, typiskt kvinnliga förhållningssättet anses karaktäriseras av samarbete, emotionalitet och omsorgsrationalitet, medan det manliga förhållningssättet kännetecknas av konkurrens, oberoende och teknisk rationalitet." (Östensson, 2010). Med samma resonemang som Allen om sällskapsdjurssektorn som kvinnligt könskodad drar Östensson sedan paralleller mellan allmänhetens syn på yrket och därmed de presumtiva veterinärstudenternas syn på yrket. Ligger allmänhetens fokus på sällskapsdjuren torde även de blivande veterinärstudenterna ha den sinnebild – vilket gör att just socialisering är något Östensson indirekt lyfter som en viktig orsak till feminiseringen (Östensson, 2010).

Även i litteratur som inte kopplas till veterinärmedicin specifikt markeras den könsbundna socialiseringen ("*gender socialisation*") som en tänkbar orsak till olika könsfördelning av yrken. Socialiseringsperspektivet används inom sociologi och genusvetenskap för att förklara processen där individer införlivar omgivningens normer och kultur. Enligt socialiseringsteorin skapar kvinnor och män olika karaktärsdrag, förmågor, värderingar och kunskaper utifrån sitt tilldelade kön, vilket på sikt skulle kunna leda till olika yrkesval. (Wharton, 2005)

Kritik mot att använda detta perspektiv för att förklara könssegregering i yrken finns dock. Professorn i sociologi Amy S. Wharton delar upp kritiken i två huvudgrenar: ifrågasättande av det empiriska bevisläget och ifrågasättande av socialiseringsteorins grundförutsättningar (Wharton, 2005). Den empiriska kritiken baseras på att forskningen inte har entydigt kunnat stödja teorin. Ett flertal studier, till exempel den av sociologiprofessor Jerry A. Jacobs (1989) pekar istället på att män och kvinnors mål, studieval och yrkesval visar en ansenlig rörlighet från könsstereotyper – åtminstone när individuella karriärer jämförs (Jacobs, 1989). Wharton lyfter även fram Rowe och Snizeks studie från 1995 som ett exempel på kritik mot hypotesen att könen värderar olika faktorer i ett arbete olika (Wharton, 2005). Rowe och Snizek använde i denna studie data från 12 nationella enkäter i USA – där respondenterna ombads gradera ett antal faktorer från mest till minst betydande i deras arbetssituation. Svaren visade sig vara identiska oavsett respondenternas kön (se tabell 1) och studien ifrågasätter därmed en av grundprinciperna för socialiseringsteorin (Wharton, 2005).

Tabell 1. Medelvärden av respondenternas svar på frågan att gradera följande faktorer efter hur mycket de värdesätter dem (skala 1-5, där 1 indikerar minst värdefull och 5 mest värdefull). Omarbetat efter Rowe och Snizeks studie från 1995.

Variabel	Värde (lägst till högst, 1-5)		
	Totalt (N = 7436)	Män (N = 4434)	Kvinnor (N = 3002)
Arbete som är viktigt och ger en känsla av syfte	4,0	4,0	4,1
Hög inkomst	3,6	3,6	3,6
Chanser till befordran/utveckling	3,5	3,4	3,6
Låg sannolikhet att förlora arbetet	2,5	2,5	2,4
Kort arbetstid och mycket fritid	2,0	2,1	2,0

Fokus på genus i bemärkelsen ”typiskt manligt” och ”typiskt kvinnligt” som ett sätt att förklara veterinäryrkets feminisering är även något amerikanska Smith (2006) ställer sig starkt kritisk till. Detta är en förklaringsmodell som ofta används för att konstruera en förklaring i efterhand, menar Smith, och refererar till forskning som stödjer denna tes (Reskin, 1990). Det går att relatera nästan alla arbetsuppgifter till både traditionellt manliga och traditionellt kvinnliga karaktärsdrag hävdar hon, och pekar istället på andra faktorer som mer avgörande för feminiseringen av veterinäryrket (Smith, 2006).

Minskad diskriminering och ökad jämställdhet

”Whoever said that laws cannot change attitudes and behaviours has not studied women’s entrance into veterinary medicine.”, skriver Slater och Slater i en artikel som publicerades i Journal of the American Veterinary Medical Association år 2000. Detta citat speglar tydligt ett flertal forskares syn på lagförändringars och attitydförändringars betydelse för feminiseringen. I såväl amerikanska (Slater & Slater, 2000; Smith, 2006; Irvine, 2010), kanadensiska (Lofstedt, 2003), engelska (Allen, 2016), svenska (Östensson, 2010) som irakiska (Al-Salihi *et al*, 2014) texter anges generella förändringar för kvinnor som grupp som en tänkbar orsak till trenderna i veterinäryrket över tid. Lagförändringar med syfte att minska könsbaserad diskriminering är ett exempel på detta. Med så stor internationell spridning har förklaringsmodellen om minskad diskriminering mot kvinnor och ökad jämställdhet en given plats i denna redogörelse för feminiseringens orsaker.

Det är dock viktigt att poängtera att samhällsförändringar inte lyckas förklara den ojämna spridningen av kvinnor på arbetsmarknaden, eller varför veterinäryrket är ett så populärt val. Detta understryks av Carin A. Smith (2002) och exemplifieras väl av situationen i Irak, där diskriminering av kvinnor är förbjuden enligt lag men antalet kvinnliga veterinärer fortfarande är lägre än antalet manliga (Al-Salihi & Freeman, 2014).

Minskning av antal män – ”male flight”

Termen ”feminisering” leder lätt tankarna till en kraftig ökning av antalet kvinnor. Skulle det dock kunna vara så, att feminisering snarare förklaras av en minskning av antalet män? Studier av England och Li 2006 samt England *et al.* 2007 föreslår att en ökande proportion av kvinnor har en negativ effekt på antalet män som söker sig till ett yrke eller en utbildning. Liknande tendenser hittades även av Reskin och Roos (1990). Dessa fann att det var mäns utgång från yrken som ledde till feminiseringen av många yrken på 1970-talet (Lincoln, 2010). Kan detta vara fallet även för veterinäryrket?

Med ovanstående studier i åtanke utförde Lincoln (2010) en hypotesprövning av påståendet att färre män försöker ta sig in i ett yrke med ökande proportion av kvinnor. Studien baserades på data från årliga enkäter hos alla amerikanska veterinärutbildningar samt enkäter från bland annat American Veterinary Medical Association. Analys med fixerad-effekt-modell visade då, intressant nog, ett statistiskt signifikant samband som var större än någon annan testad hypotes (Lincoln, 2010). Sambandet Lincoln fann var icke-linjärt, där andelen män minskade med ökande andel kvinnor tills det att kvinnor utgjorde 64 procent. Därefter ökade andelen män. Detta skiljer sig från en tidigare studie av England och Li där de fann ett linjärt samband mellan ökande andel kvinnor och minskande andel män. Lincoln föreslog ingen förklaring till brytpunkten vid 64 procent - och som alltid bör statistiska resultat från enstaka studier tolkas med försiktighet.

Lincoln är dock inte ensam om att stödja teorin ”male flight” som orsak till veterinäryrkets feminisering. Tidigare nämnda Smith (2006) samt Slater och Slater (2000) resonerar även de att feminiseringen till stor del beror på en minskning av antalet män som antas till utbildningarna – Smith (2006) med tillägget att denna minskning följde en minskning av behovet för stordjursveterinärer och minskning av de reella lönerna.

Litteratur inom sociologi och genusvetenskap lyfter fram en del olika tänkbara orsaker till fenomenet ”male flight”/minskning av antal män i feminiserande yrken. En av dessa är ”devaluation theory” (Wharton, 2005). ”Devalveringsteorin” utgår från tesen att mäns arbete ofta värderas högre än kvinnors, vilket leder till slutsatsen att feminiserade eller feminiserande yrken generellt har lägre status och sämre förmåner (Wharton, 2005). Män antas därmed ha starka incitament för att inte ge sig in i feminiserade/ande yrken eller till och med överge dessa om de redan befinner sig i yrket (Lincoln, 2010). Teorin om fenomenet ”male flight” som i mäns aktiva lämnande av yrken på grund av feminisering har dock inte stöd hos alla yrken, påpekar Wright och Jacobs (1994). Men i fallet veterinärmedicin i USA verkar det, utifrån Lincolns studie, vara en mycket möjlig orsak. Följande citat från Lincoln (2010) sammanfattar det väl:

” (...) the engine of feminization is not fuelled by women who are inordinately attracted to veterinary medicine, but rather driven by men’s lower rates of college graduation and their aversion to women students.”

Humankapitalsteorin

När könssegregering av yrken diskuteras inom sociologi brukar, förutom socialiseringsteorin, även en annan förklaringsmodell nämnas. Den kallas för "human capital theory" eller svenska "humankapitalsteorin" (Wharton, 2005). Humankapitalsteorin är enligt Wharton en i grunden ekonomisk förklaringsmodell och bygger på premissen att yrkesval främst motiveras av ekonomiska indikatorer. Enligt Christine L. Williams recension av "Revolving Doors: Sex segregation and women's careers" vidhåller humankapitalsteorin att yrkessegregation grundar sig i rationella val som gjorts av både kvinnor och män för att maximera sina ekonomiska vinster (Williams, 1991).

Detta i sig är dock inte tillräckligt för att förklara den skeva könsfördelningen i yrken som veterinäryrket. Förklaringen för detta ligger enligt humankapitalsteorin i faktumet att kvinnor och män gör olika värderingar för maximalt minst – gör olika investeringar i sitt "humankapital". Kvinnor som beslutar att skaffa barn skulle enligt denna logik tänkas värdera yrkens flexibilitet och möjlighet att kombinera med familjeliv högre än män, som på ett traditionellt sätt antas sakna huvudansvar för barnomvårdnad. (Wharton, 2005)

I sitt arbete med att kartlägga veterinäryrkets feminisering i USA och empiriskt testa olika förklaringsmodeller för processen diskuterar Lincoln humankapitalsteorin vid flera tillfällen, men lyckas tyvärr inte utföra någon hypotesprövning av teorin (Lincoln, 2010). Förklaringen är - liksom många andra förklaringar som lyfts fram i litteraturen om den internationella transformationen av veterinäryrket - svår att testa empiriskt, hävdar Lincoln (2010). Teorins grundtanke om att det är kvinnor och mäns olika prioriteringar i förhållande till en personlig vinstanalys som är den huvudsakliga orsaken till könssegregering i yrken lyfts dock av Lincoln själv på ett indirekt sätt när hypoteserna som testades i studien diskuteras. Lincoln resonerar nämligen att yrken som är under feminisering initialt borde vara mer attraktiva för kvinnor än yrken som varit historiskt tillgängliga för kvinnor, på grund av de senare nämndas sämre lönsamhet. Orsaken till detta menar Lincoln är att traditionellt kvinnodominerade yrken (till skillnad från traditionellt mansdominerade yrken) saknar förväntningen på att vara den huvudsakliga inkomstkällan för eventuell familj (Polacheck, 2006). Innebörden av detta påstående är att kvinnor och män har olika ingångspunkter när de värderar sitt yrke, precis som humankapitalsteorin föreslår. Humankapitalsteorin har därmed inte bara diskuterats som förklaringsmodell för feminisering av yrken i allmänhet, utan även för veterinärmedicinen i synnerhet.

Andra faktorer enligt forskning

En annan föreslagen förklaring för feminiseringen av professionen är att inträdet av kvinnor i sig har accelererat inträdet av fler kvinnor. Motsatt effekt än vad teorin om "male flight" förordar för män, med andra ord. Att en ökande proportion av kvinnor i yrket skulle kunna ha denna effekt förklaras av flera forskare med att kvinnor som redan lyckats ta sig in i yrket kan ha en roll som förebild för kvinnor med anspråk att ta sig in (Östensson, 2010; Lincoln, 2010; Smith, 2002). Denna hypotes stöds även av till exempel Ely (1994), som studerade organisationers demografi och fann att kvinnor fungerade som mentorer och förebilder till andra kvinnor.

Lincoln (2010) fördjupar denna teori ytterligare och föreslår att en hög andel kvinnor i yrket även på andra sätt skulle kunna förenkla för nya kvinnor som är intresserade av att ta sig in. Studier inom sociologi (exempelvis Drentea, 1988) visar nämligen att "informations-nätverk" är delvis baserade på kön, då majoriteten av våra sociala kontakter är mellan människor som är lika varandra (Lincoln, 2010). Information om tillgängliga tjänster och/eller utbildningar skulle enligt denna teori därför lättare nå kvinnor i ett feminiserat yrke som veterinärmedicin.

Ytterligare en annan faktor som skulle kunna hjälpa oss att förstå feminiseringen av yrket är de rent teknologiska framstegen som pågått under 1900-talet. Slater och Slater (2000) lyfter fram dessa faktorer som särskilt betydande i feminiseringsprocessen – i synnerhet vad gäller kvinnors inträde till produktionsdjursmedicin. Modern teknik i kombination med den ständiga utvecklingen av sederings- och anestesimedel hjälpte till att beseгра fördomar om kvinnors rent fysiska olämplighet för sådant arbete, menar Slater och Slater. Här bör dock inflikas att det än idag finns rapporter om att främst män söker sig till produktionsdjursområdet i vissa länder, exempelvis USA. Statistik från veterinärstudenterna som examinerades 2001 visar där en ojämn fördelning av kvinnorna på arbetsmarknaden, med en betydligt större andel aktiva i sällskapsdjursfokuserade verksamheter än i stordjursfokuserade verksamheter (Wise & Gonzalez, 2001). Någon sådan skev könsfördelning mellan de veterinära verksamheterna har dock inte noterats i Sverige (Östensson, 2010).

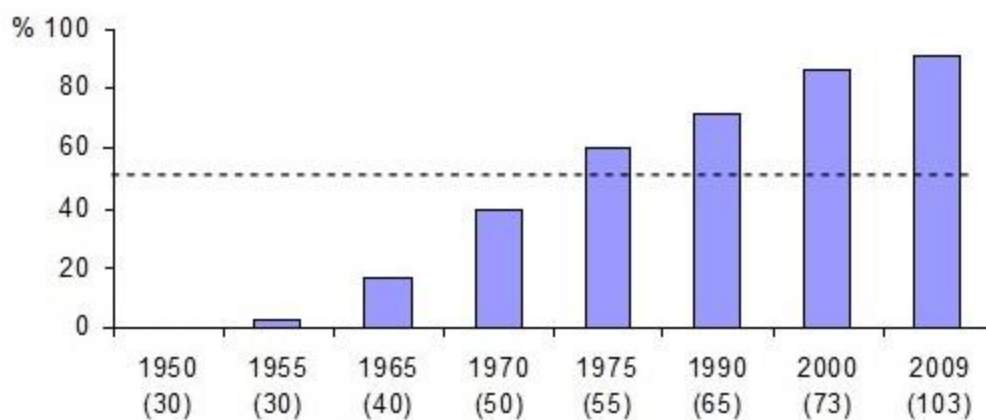
Slutligen är det viktigt att minnas att veterinäryrket upplevt en expansion och transformation utöver feminiseringen i många länder, tack vare en utökad och förändrad marknad för veterinära tjänster. Flera av de forskare vars arbeten studerats i denna uppsats poängterar denna expansion som viktig. Slater och Slater (2000) beskriver till exempel hur the American Veterinary Medical Association 1963 gick ut med en prognos att behovet för praktiserande veterinärer skulle fördubblas de nästkommande decennierna, och hur det sedan råkade infalla sig så att majoriteten av dessa platser fylldes av kvinnor. "*The flood gates opened, and we moved in*", som Slater och Slater citerar en kvinna som påbörjade sina veterinärstudier under denna period (Slater & Slater, 2000).

Feminiseringsprocessen i olika länder

Feminiseringsprocessen i Sverige

I Sverige har feminiseringsprocessen av veterinäryrket diskuterats i ett fåtal kretsar – mycket tack vare Sveriges Veterinärförbund och dess tidigare ordförande Karin Östensson. 2010, på 150-årsjubileet för SVF, producerades nämligen en bok till alla förbundets medlemmar och i denna återfinns ett utredande kapitel om just feminiseringen i Sverige. Kapitlet belyser behovet för fortsatt forskning.

Från det att Peter Hernqvist startade den första svenska veterinärutbildningen i Skara 1775 till 1914 var studenterna på utbildningen uteslutande män (Hallgren, 1960). Den första kvinnan som antogs till utbildningen 1914, Waldy Bergegren, var således en riktig pionjär när det gäller representationen i Sverige. Även internationellt var detta tidigt: vid examen 1921 blev Bergegren den 10:e kvinnliga veterinären i världen (Östensson, 2010). Trots detta tidiga genombrott dröjde det dock lång tid tills andelen kvinnor i utbildningen kunde börja jämföra sig med andelen män: 1955 var det bara några få procent kvinnor bland de nyantagna (se figur 1). Mellan 1955 och 1970 ökade dock andelen kvinnor bland de nyligen antagna kraftigt – tiofaldigt enligt Östensson (2010). Feminiseringstrenden fortsatte därefter uppåt och år 1973 var det till slut kvinnorna som utgjorde den största andelen bland de nyantagna (Östensson, 2010).

Figur 1. Andelen kvinnor bland nyantagna till veterinärutbildningen. Siffrorna inom parantes anger hela årskullens storlek. Källa: Från manligt till kvinnligt 2010, författare Karin Östensson. Återfinns i Veterinär – yrke i förvandling, från manligt till kvinnligt, från ensamvarg till lagarbetare ISBN 978-91-633-7442-5. Använd med tillstånd från författaren.

Alltsedan 50-procents-spärren passerades 1973 har feminiseringen av det svenska veterinäryrket varit ett faktum. Majoriteten kvinnor på utbildningen kvarstår än idag (2019) – med antagningsstatistik från 2018 som visar cirka 89 procent kvinnor bland de antagna och 86 procent kvinnor bland de förstahandssökande (Universitets- och högskolerådet, 2019).

Även bland de yrkesverksamma veterinärerna finns idag en övervägande del kvinnor. Övergången har dock gått långsammare än i utbildningen, med ett stort antal utbildade manliga veterinärer verksamma sedan den tid då utbildningen var i huvudsak mansdominerad. Enligt

medlemsstatistik från Sveriges Veterinärförbund var andelen yrkesverksamma kvinnor i slutet av 2018 80,6 procent (SVF, 2019) - en ännu högre siffra än 2014 då andelen uppgick till 77 procent (Appelkvist, 2016). Förutsatt att dessa siffror speglar samtliga veterinärer i Sverige var Statistiska Centralbyråns prognos från 2010 för låg. Denna förutspådde att 8 av 10 av landets veterinärer skulle vara kvinnor först 2030, det vill säga 12 år senare (SCB, 2010).

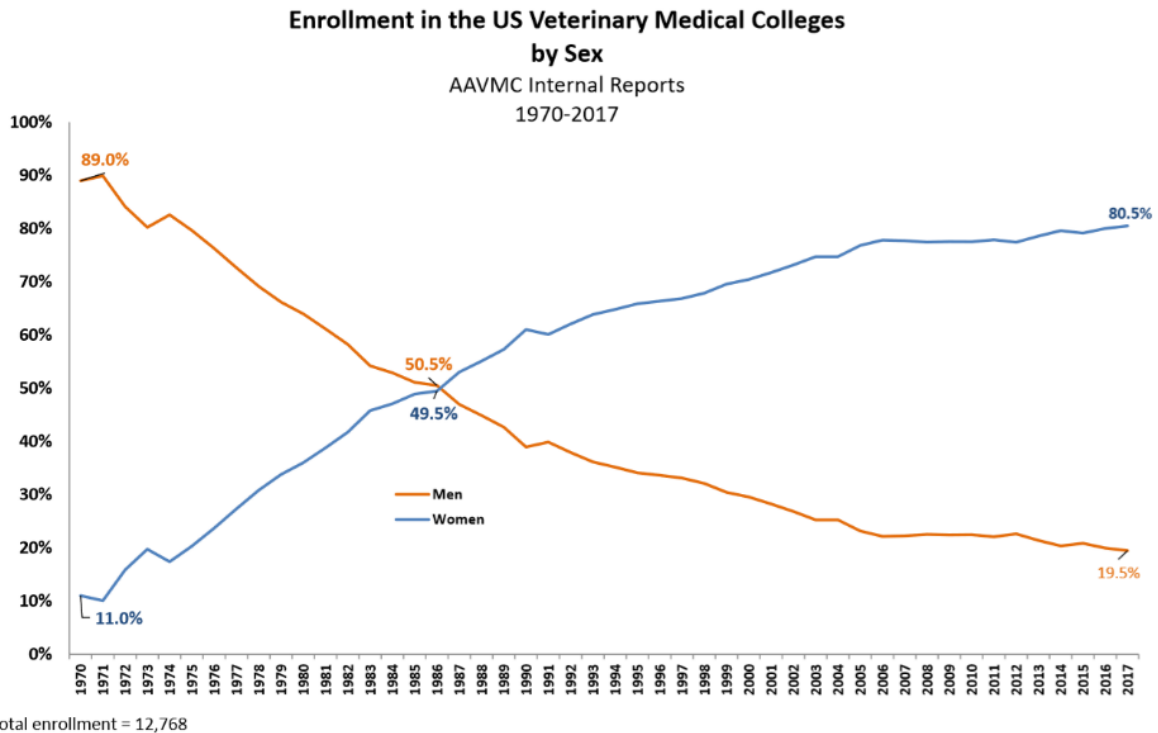
USA och Kanada

Två andra länder där veterinäryrkets feminisering har diskuterats är USA och Kanada. Även på dessa platser var det veterinära arbetet länge manligt kodat, något som illustreras väl i detta citat från 1897:

” no lady... would like to perform these operations which are the almost daily work of the veterinary practitioner [unless she] is prepared to unsex herself completely” (Jones, 1998)

Motståndet mot att acceptera kvinnor som veterinärer under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal i USA var således stort – något Irvine och Vermilya (2010) förmodar skulle kunna vara en effekt av försöken att professionalisera och höja yrkets status. Innan 1890 fanns inga som helst lagstadgade regleringar på ”animal doctoring” i USA, och få av de praktiserande veterinärerna hade utbildning i ämnet (Irvine & Vermilya, 2010). Kvinnor, som vid denna tidpunkt ofta ansågs olämpliga för arbete utanför hemmet, skulle följaktligen kunna innebära ytterligare en skada på en redan sargad yrkesbild. Det finns även många vittnesmål om att institutioner med ansvar för veterinärutbildningar i landet aktivt försökte avskräcka kvinnor från att söka utbildningen, eller förhindrade examen för de kvinnor som kommit in genom att neka dessa obligatoriska kurser och kunskaper (Irvine & Vermilya, 2010).

Så sent som 1963 arbetade endast 277 kvinnor som veterinärer i USA (Slater & Slater, 2000). Omkring 1960-1970 infördes dock en serie lagar och kongressionella akter med antidiskriminatoriskt syfte - exempelvis *The Federal Equal Pay Act* från 1963, titel VII av *Civil Rights Act* från 1964 och *Equal Employment Opportunity Act* från 1972. Slater och Slater (2000) menar att dessa, tillsammans med *Educational Amendments* från 1972 och *Women's Education Act* från 1974, hade en stor effekt på synen på kvinnor i arbetslivet och bidrog till att minska oppositionen mot kvinnliga veterinärer och veterinärstuderande. Särskilt då de två sistnämnda satte press på alla institutioner att skapa jämställda antagningsrutiner för att vara valbara för statliga bidrag (Slater & Slater, 2000). Påståendet är svårt att verifiera, men det är i vilket fall tydligt att ett skifte skedde bland de amerikanska och kanadensiska veterinärerna runt denna tidpunkt. Från mitten av 1970 och framåt ökade antalet kvinnor i veterinärmedicin dramatiskt (se figur 2).

Figur 2. Antagningen till veterinärmedicinska colleges i USA uppdelat efter kön, år 1970 till 2017. Källa: AAVMC 2017, s. 13. Använd med tillstånd från BMJ Publishing Group Ltd.

Under mitten av 1980-talet uppstod sedan - för första gången - en majoritet kvinnor bland de nyantagna veterinärstudenterna i USA (AAVMC, 2017). Trenden mot allt fler kvinnor i veterinärprofessionen i USA har därefter bara fortsatt: mellan 1980 och 1990 steg antalet kvinnor i yrket med 288 procent och mellan 1990 och 1998 ytterligare 78 procent (Irvine & Vermilya, 2010). När Irvine och Vermilya skrev "Gender Work in a Feminized Profession" 2010 var fördelningen mellan praktiserande män och kvinnor i stort sett lika, med omkring 3000 fler kvinnor än män (AVMA, 2010). 2008 var veterinärutbildningarna i USA även de mest kvinnodominerade av alla jämförbara medicinska yrkesutbildningar i landet, 79 procent av de sökande var kvinnor (Irvine & Vermilya, 2010). Lofstedt (2003) rapporterar om liknande utveckling och siffror i Kanada. Även där har gränsen 50 procent kvinnor bland de yrkesverksamma veterinärerna idag passerats – 2018 rapporterade Canadian Veterinary Medical Association om 58 procent kvinnor bland veterinärerna i landet (CVMA, 2018).

Utvecklingen i Storbritannien

Feminisering av veterinäryrket har även skett i Storbritannien, visar statistik. Data från Royal College of Veterinary Surgeons (RCVS) avslöjar att 2017 befann sig kvinnor i majoritet bland de praktiserande veterinärerna med 60,4 procent av totalantalet (RCVS, 2017). 2009 var det första året då RCVS kunde rapportera om större andel kvinnor än män bland de yrkesverksamma (RCVS, 2009). Antagningsåret 2016/2017 bestod de nyantagna veterinärstudenterna i Storbritannien av omkring 81 procent kvinnor – siffror mycket lika de amerikanska och kanadensiska (RCVS, 2017). Utvecklingen till den extrema könsfördelningen

har gått relativt fort; på 1970-talet bestod endast 16 procent av de examinerade veterinärstudenterna av kvinnor (Allen, 2016).

L. Clare V. Allen (2016) resonerar att feminiseringsprocessen i Storbritannien har mycket gemensamt med den i USA, med liknande tidsramar och betydande förändringar under 1970-talet i båda länderna.

Fallet Irak – feminiseringsprocessen i sin linda?

I ett intressant avsnitt i publikationen *OIE Bulletin* från 2014 diskuterar Al-Salihi och Freeman veterinäryrket i Irak och kvinnors ställning däri. Den statistik de redovisar visar att andelen kvinnor som tagit examen från 4 av landets veterinärhögskolor har varit relativt låg: i genomsnitt 38,19 procent mellan 1999-2012 (Al-Salihi & Freeman, 2014). När könsfördelningen på de fyra universiteten som ingick analyseras över tid ses dock skillnader – vid College of Veterinary Medicine of Al-Qadisiyah University fanns det till exempel en knapp kvinnlig majoritet både år 2001 och 2009, medan det vid College of Veterinary Medicine of the University of Mosul var en konsekvent högre andel män under hela perioden (Al-Salihi & Freeman, 2014).

Feminiseringsprocessen inom veterinärprofessionen i Irak uppvisar med andra ord skillnader mot de annars snarlika feminiseringsprocesserna i Sverige, USA, Kanada och Storbritannien – något som illustreras tydligt i faktumet att de två första kvinnliga veterinärerna fick sin examen så sent som 1971 (Al-Salihi & Freeman, 2014). Med den begränsade tillgängliga forskningen på ämnet går det inte heller att avgöra om eller när ett större könsskifte kommer att ske. Al-Salihi och Freeman själva resonerar att den lägre andelen veterinärstuderande kvinnor i landet orsakas till en del av sociala faktorer (till exempel en kvarstående syn på yrket som lämpligast för män), och till en del av diverse socio-ekonomiska faktorer. Dessa resulterar tillsammans i att föräldrar och familjer ofta hellre ser sina döttrar i ett annat fält än veterinärmedicin och andelen kvinnor i yrket blir som följd fortsatt låg (Al-Salihi & Freeman, 2014). Om detta resonemang stämmer eller ej får fortsatta studier utvisa.

DISKUSSION

En genomgång av tillgänglig litteratur på ämnet internationell feminisering av veterinäryrket avslöjar att det inte bara finns en föreslagen orsak eller förklaringsmodell för förändringen i könsfördelning – utan ett stort antal. Veterinärer och forskare inom feminiseringsprocesser föreslår allt från sociologiska teorier som olika socialisering (Östensson, 2010) och olika humankapital hos kvinnor och män (Lincoln, 2010), till mäns aversion mot att välja feminiserande yrken (Lincoln, 2010) och rent teknologiska framsteg (Slater & Slater, 2000). Generella förändringar i samhället som exempelvis ökad jämställdhet, minskad diskriminering och en förändrad marknad för veterinärer är även det faktorer som lyfts (Slater & Slater, 2000; Smith, 2006; Irvine, 2010; Lofstedt, 2003; Allen, 2016; Östensson, 2010, Al-Salihi *et al.*, 2014). Att välja ut enskilda orsaker och peka på dessa som mest betydande gör sig därför svårigen med det nuvarande forskningsläget. Lincoln (2010) gjorde i USA det till dags datum kanske mest omfattande försöket att svara på frågan, då 7 hypoteser om individers beteende baserade på tidigare forskning formulerades och testades mot varandra i en statistisk analys. Resultaten föreslår teorin om ”male flight” som av störst betydelse för fallet veterinärmedicin, men Lincoln poängterar att studien demonstrerar att *flera feminisationsmekanismer kan agera simultant* (Lincoln, 2010). Med dessa resultat för ögonen, och tidigare nämnda överflöd av teorier, lutar det åt att ett samspel är den mest troliga hypotesen.

Vissa tendenser tycks dock finnas när presenterade orsaker jämförs mellan olika länder. I samtliga nordamerikanska artiklar och studier som undersöktes lades det till exempel stor tonvikt på antidiskriminatoriska lagförändringars inflytande för den veterinära feminiseringen (Irvine & Vermilya, 2010; Slater & Slater, 2000; Lofstedt, 2003). Det här hamnar i bjärt kontrast till Al-Salihi och Freeman (2014), som tvärtom ifrågasätter att dessa har något att göra med den begränsade feminiseringen av yrket i Irak. Där lyfts istället de sociala faktorerna som kanske mest avgörande för situationen – gemene man (och kvinnas) åsikter om yrkets lämplighet för könen (Al-Salihi & Freeman, 2014). Skillnader som dessa indikerar att det finns nationella skillnader i feminiseringsteoriernas relevans, vilket med tanke på varje lands olika förutsättningar är fullt möjligt. Slutsatsen att det faktiskt *förekommer* sådana skillnader går emellertid inte att dra med det begränsade material som denna studie bygger på – för det krävs mer omfattande forskning.

Analysen av feminiseringsprocesserna i ett antal olika länder avslöjar å andra sidan många likheter. I Sverige, USA, Kanada och Storbritannien skedde en snabb förändring av yrkets könsfördelning vid ungefär samma tidpunkt, cirka 1970 och framåt. Detta är en intressant iakttagelse då det antyder någon form av internationell förändring av yrket och utbildningen, vilket är anmärkningsvärt i en profession med så stora nationella skillnader. Kanske skulle veterinäryrkets feminisering vara en bra modell för historiska jämförelser av kvinnors roll i arbetslivet även i ett större perspektiv? Sociologiska förklaringsmodeller verkar vara åtminstone delvis applicerbara på feminiseringsprocessen i veterinärmedicin, pekar studierna av Lincoln (2010), Irvine och Vermilya (2010) och Smith (2002; 2006) på. Det måste dock understrykas att sambanden mellan dessa teorier och veterinärmedicinens feminisering inte alltid är solklara. Humankapitalsteorin är ett gott exempel på detta. Några konkreta exempel på hur denna teori skulle kunna yttra sig i veterinäryrket har inte kunnat hittas i denna studie, trots att teorin omnämns i studier av feminiseringen av just veterinärmedicinen. Utan en grundlig

genomgång av veterinärprofessionens arbetsförhållanden går det inte heller att dra några slutsatser om huruvida teorins allmänna hypotes att feminisering är ett resultat av god flexibilitet och lätthet att kombinera med familjeliv är tillämplig eller ej.

Generellt sett finns det idag få väl vetenskapligt underbyggda studier och artiklar om veterinäryrkets feminisering, oavsett vilket land som avses. Mycket av den tillgängliga litteraturen på ämnet är i form av kortare populärvetenskapliga texter – material som i sin natur inte lämpar sig för en vetenskaplig undersökning som denna. Även de vetenskapliga artiklarna som finns tillgängliga har till viss del begränsats av det bristfälliga forskningsläget, vilket gett upphov till ett antal felkällor. Artikelförfattaren Anne E. Lincoln beskriver exempelvis svårigheter i att finna relevanta data till sin studie och tvingades begränsa sin studie till åren mellan 1976 och 1995 (Lincoln, 2010). Ytterligare omständigheter har även de visat sig begränsande: som i fallet med Al-Salihi och Freemans studie av processen i Irak där förstörelse och plundring av regeringsarkiv förstört chansen till jämförelser av könsfördelning i veterinärutbildningarna innan 1999 (Al-Salihi & Freeman, 2014).

Faktorer som dessa, i kombination med det bristande forskningsläget, har resulterat i att författares egna åsikter och teorier har varit ett återkommande inslag i feminiseringslitteraturen för veterinäryrket. Det här är i sig inget oväntat i ett relativt nytt forskningsområde, men utgör likväl en begränsning i en litteraturstudie. Slutsatser bör därför dras med stor försiktighet, både från enskilda studier och detta arbete. Behovet för fortsatt forskning i ämnet kan inte överdrivas. De viktigaste syftena med detta arbete är därför att öka medvetenheten om den feminisering som veterinäryrket har genomgått, samt erbjuda en översikt av processen i ett antal länder och de förklaringsmodeller till skiftet som föreslås. En så viktig fråga som internationellt spridd skev könsfördelning i ett medicinskt yrke förtjänar noggrann utredning.

Konklusion

Sammanfattningsvis går det att konstatera att kvinnodominansen av veterinäryrket har väckt viss uppmärksamhet, men att forskningsmaterialet på ämnet ännu är begränsat. Professionen har numerärt feminiserats i ett flertal länder och kvinnor utgör idag majoriteten av både veterinärstudenterna och de praktiserande veterinärerna i Sverige, USA, Kanada och Storbritannien. De historiska processerna som lett fram till detta läge uppvisar vissa likheter i de undersökta länderna, men också skillnader. Olika forskare lyfter fram olika orsaker och förklaringsmodeller till feminiseringen och en kombination av dessa är trolig, eventuellt med nationella skillnader i faktorernas betydelse. Behovet av mer forskning i ämnet är fortsatt stort.

LITTERATURFÖRTECKNING

A. Jacobs, Jerry (1989). *Revolving Doors: Sex segregation and women's careers* / Jerry A. Jacobs. Stanford University Press.

Association of American Veterinary Medical Colleges, AAVMC (2017). *Annual Data Report 2016-2017*, sida 13. Washington D.C: AAVMC.

American Veterinary Medical Association, AVMA (2010). Market research statistics: U.S. Veterinarians 2010. Tillgänglig: <https://www.avma.org/KB/Resources/Statistics/Pages/Market-research-statistics-US-veterinarians-2010.aspx> [2019-03-10]

Allen, L. Clare V. (2016). Feminisation: threat or opportunity? *Veterinary Record*, vol 178 (16), sida 391–393.

Al-Salihi, K.A & Freeman, S.L (2014). Gender distribution in Iraqi veterinary medical education. *Bulletin: Improving the Quality of the services of veterinarians* (OIE), vol 2014 (1), sida 5-11.

Appelkvist, Jenny (2016). *Professionsföretagande: I skärningspunkten mellan småföretagande, profession och genus*. Diss. Linköping: Linköpings Universitet.

Bolton, Sharon & Muzio, Daniel (2008). The paradoxical processes of feminization in the professions: the case of established, aspiring and semi-professions. *Work, Employment & Society*, vol 22 (2), sida 281–299.

Canadian Veterinary Medical Association, CVMA (2018). *Statistics, Veterinary Demographics (2018)*. Tillgänglig: <https://www.canadianveterinarians.net/about/statistics> [2019-03-15]

Drentea, Patricia (1998). Consequences of Women's Formal and Informal Job Search Methods for Employment in Female-Dominated Jobs. *Gender & Society*, vol 12 (3), sida 321-338.

Ely, Robin J (1994). The Effects of Organizational Demographics and Social Identity on Relationships among Professional Women. *Administrative Science Quarterly*, vol 39 (2), sida 203–238.

England, Paula *et al.* (2007). Why Are Some Academic Fields Tipping Toward Female? The Sex Composition of U.S. Fields of Doctoral Degree Receipt, 1971–2002. *Sociology of Education*, vol 80 (1), sida 23–42.

England, Paula & Li, Su (2006). Desegregation Stalled: The Changing Gender Composition of College Majors, 1971-2002. *Gender & Society*, vol 20 (5), sida 657–677.

- Hallgren, Willy (1960). Svensk veterinärhistoria i ord och bilder: en minnesbok utgiven till firandet av Sveriges veterinärförbunds 100-årsjubileum. Malmö: Allhem.
- Heath, Tj & Lanyon, A. (1996). A longitudinal study of veterinary students and recent graduates 4. Gender issues. *Australian Veterinary Journal*, vol 74 (4), sida 305–308.
- Irvine, Leslie & Vermilya, Jenny R (2010). Gender Work in a feminised profession: The case of Veterinary Medicine. *Gender & Society*, vol 24 (1), sida 56-82.
- Jones, S D (1998). Women in veterinary medicine: overcoming adversity, achieving acceptance. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, vol 212 (8), sida 1178.
- Lincoln, Anne E (2010). The Shifting Supply of Men and Women to Occupations: Feminization in Veterinary Education. *Social Forces*, vol. 88 (5), sida 1969-1998.
- Lofstedt, Jeanne (2003). Gender and the Veterinary Medicine. *The Canadian Veterinary Journal*, vol 44 (juli), sida 533-535.
- Royal College of Veterinary Surgeons, RCVS (2017). Facts and figures from The Royal College of Veterinary Surgeons. *RCVS Facts 2017*, sida 3.
- Royal College of Veterinary Surgeons, RCVS (2009). The Annual report of The Royal College of Veterinary Surgeons: Part 2. *RCVS Facts 2009*, sida 7.
- Reskin, Barbara F. & Roos, Patricia A (1990). *Job queues, gender queues: explaining women's inroads into male occupations*. Philadelphia: Temple University Press.
- Rowe, Reba & E. Snizek, William (1995). Gender Differences in Work Values: Perpetuating the Myth. *Work and Occupations*, vol 22, sida 215-229.
- S. Wharton, Amy (2005). *The Sociology of Gender: An introduction to theory and research*, sida 167-213. Oxford: Blackwell Publishing.
- Slater, M. R., & Slater, M (2000). Women in Veterinary Medicine. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, vol 217(4), sida 472-476.
- Smith, C. A (2006). The Gender Switch in Veterinary Medicine: Cause and Effect. *The Veterinary Clinics of North America, Small Animal Practice*, vol 36(2), sida 329-39.
- Smith, C. A (2002). Gender and Work: What Veterinarians Can Learn From Research About Women, Men, and Work. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, vol 220(9), sida 1304-1311.
- Statistiska Centralbyrån SCB (2010-02-24). *Tema: Utbildning; Könnsstruktur per utbildning och yrke 1990–2030*. Stockholm: SCB (A40 - Temarapporter).

Polacheck, Solomon W (2004). How the Life-Cycle Human-Capital Model Explains Why the Gender Wage Gap Narrowed i *The Declining Significance of Gender?* New York: Russell Sage Foundation.

Universitets- och högskolerådet (2019-03-07). *Antagningsstatistik*. <https://statistik.uhr.se/> [2019-03-07]

Williams, Christine (1991). Revolving Doors – Sex Segregation and Womens Careers – Jacobs, JA. *Gender & Society*, vol 5 (2), sida 261–263.

Wise, J. Karl & Gonzalez, Martin L (2001). Employment of male and female graduates of US veterinary medical colleges, 2001. *Journal of the American Veterinary Medical Association* 2002, vol 220 (5), sida 600-602.

Wright, Rosemary & Jacobs, Jerry A. (1994). Male Flight from Computer Work: A New Look at Occupational Resegregation and Ghettoization. *American Sociological Review*, vol 59 (4), sida 511–536.

Östensson, Karin (2010). Från Manligt till Kvinnligt i Veterinär - yrke i förvandling : från manligt till kvinnligt, från ensamvarg till lagarbetare: Sveriges Veterinärförbund 150 år. Stockholm: Sveriges veterinärförbund.

Icke publicerat material

(*Telefonsamtal*) Sveriges Veterinärförbund, SVF (2019-03-08).